

VÕ NGUYỄN GIÁP- NHÀ QUÂN SỰ KIỂU MẪU CỦA THẾ KỶ XX

Nguyễn Hoàng Anh Tuấn¹

Tóm tắt:

Bài viết đề xuất một hướng nghiên cứu mới: nghiên cứu con người Đại tướng Võ Nguyên Giáp với tư cách một hình mẫu/kiểu mẫu văn hóa, góp phần vào phong trào tìm hiểu và tri ân vị anh hùng dân tộc này, với nội dung chính gồm hai phần: 1- Những giá trị, chuẩn mực của thời đại kết tinh trong nhân cách Võ Nguyên Giáp và 2- Biểu tượng “đại tướng Võ Nguyên Giáp” nhìn từ Việt Nam và nước ngoài.

DẪN NHẬP

Nhân kỷ niệm 60 năm chiến thắng Điện Biên Phủ (1954-2014), chúng tôi đề xuất hướng nghiên cứu con người Đại tướng Võ Nguyên Giáp với tư cách một hình mẫu/kiểu mẫu là hướng nghiên cứu đã và đang được phổ biến ở các ngành Nhân học, Xã hội học phương Tây. Tuy nhiên, khái niệm “hình mẫu/kiểu mẫu” vẫn còn xa lạ với nhiều học giả Việt Nam. Hơn bao giờ hết, hướng nghiên cứu này cần phải được triển khai, nhân rộng tại Việt Nam, khi vấn đề phát triển con người bền vững đang được kêu gọi khẩn thiết nhất. Hơn nữa, đây cũng là dịp để tưởng nhớ, tri ân Đại tướng Võ Nguyên Giáp- nhà quân sự lỗi lạc của Việt Nam vừa qua đời (04.10.2013), chúng tôi nhận thấy cần phải hiểu về con người vĩ đại này với tư cách một “hình mẫu/kiểu mẫu” về quân sự trong thời đại thế kỷ XX, để người đương thời nhất là thế hệ trẻ có thể tự soi vào tấm gương ấy mà phấn đấu và hiểu thêm về lịch sử, văn hóa nước nhà.

Bằng phương pháp (phân tích- phê khảo) sử liệu, bài viết đã chọn lọc, xử lý trên cơ sở phê phán các nguồn sử liệu, phát hiện những thông tin đáng tin cậy về Đại tướng Võ Nguyên Giáp; phục dựng lại hiện thực lịch sử- cuộc đời và sự nghiệp Đại tướng Võ Nguyên Giáp trên ba bình diện: giá trị, chuẩn mực và biểu tượng.

1. Những giá trị, chuẩn mực của thời đại kết tinh trong nhân cách Võ Nguyên Giáp

Giá trị tinh thần: yêu nước và nhiệt huyết cách mạng

Đại tướng Võ Nguyên Giáp xuất thân trong một gia đình trung nông tại làng An Xá, huyện Lệ Thủy (Quảng Bình) - một làng nghèo nhất của một vùng miền nghèo nhất Việt Nam - miền Trung. Cha ông- Võ Quang Nghiêm là một nhà nho, dạy học trong vùng. Mẹ ông là cháu ngoại một lãnh binh tham gia phong trào Cần Vương của vua Hàm Nghi (cuối tk XIX).

¹ ThS, GV ĐH Thủ Dầu Một; Email: HoangAnhTuan.Nguyen <ulyseemaster@gmail.com>

Cuộc đời ông đã trải bao ba đào sóng gió như mọi người dân khốn khổ, cha mất, vợ mất, gia đình tan nát. Năm 1947, giặc Pháp càn vào làng An Xá, bắt phụ thân ông, đưa vào Huế để “chiêu hàng tướng Giáp” nhưng không thành, cha ông bị tra tấn và đã chết trong tù. Phu nhân của Đại tướng- bà Nguyễn Thị Quang Thái cũng bị địch giết trong nhà tù Hỏa Lò để lại đứa con gái Võ Hồng Anh mới 10 tháng tuổi. Hoàn cảnh đó, Đại tướng Võ Nguyên Giáp rất hiểu nỗi đau của những người lính dưới quyền, những người dân cùng khổ.

Giá trị bản lĩnh vượt khó cầu tiến

Hay sùng bái và luôn vượt khó cầu tiến, năm 14 tuổi, Võ Nguyên Giáp vào học trung học ở trường Quốc học Huế, ông đã hăng hái tham gia phong trào đòi ân xá cho cụ Phan Bội Châu và phong trào truy điệu, để tang cụ Phan Châu Trinh. Sùng bái nhà yêu nước lão thành Phan Bội Châu, Võ Nguyên Giáp đã cùng những bạn cùng chí hướng đến nghe cụ kể chuyện yêu nước và chuyện canh tân đất nước. Ông cùng Hải Triều, Nguyễn Chí Diểu hình thành câu lạc bộ đọc sách báo bí mật và rất khâm phục và ngưỡng mộ bức ảnh Nguyễn Ái Quốc đội mũ phớt.

Từ một nhà giáo dạy sử, bằng bản lĩnh cầu tiến, ông đã hình thành nhóm thanh niên cộng sản trong tổ chức Tân Việt Đảng. Sau được cụ Hồ phân công chuyên trách công tác quân sự của Đảng và thành lập Đội Việt Nam tuyên truyền Giải phóng quân, làm Bí thư Quân ủy Trung ương.

Sống và làm việc bên cạnh Cụ Hồ, trong một thời gian dài (1940-1969), ông học được ở Bác nhiều đức tính cao quý và luôn noi theo tấm gương đạo đức của Bác.

Từ chiến dịch Điện Biên Phủ về trước có những chiến dịch mà theo Võ Nguyên Giáp quân ta thất bại là: chiến dịch Trần Hưng Đạo ở Trung du (mở màn ngày 26-12-1950); chiến dịch Hoàng Hoa Thám ở Đông Bắc (23-3-1950) và chiến dịch Quang Trung (vùng Hà Nam Ninh, 27-5-1951); chiến dịch Lý Thường Kiệt (ở Tây Bắc, 25-9-1951)... Qua đó, ông đã chỉ ra những nguyên nhân thất bại trong thời kỳ cầm cự ấy.

Giá trị tư tưởng, tri thức và tầm nhìn văn hóa

Trong chuyến về thăm Thái Nguyên 12-8-1998, Đại tướng Võ Nguyên Giáp đã nhấn nhủ: “Lịch sử chỉ xảy ra một lần. Nhưng viết sử thì có thể viết nhiều lần và có nhiều người viết. Điều quan trọng là phải tôn trọng sự thật lịch sử”.

Ông là một vị tướng có tầm nhìn xa trông rộng, dám nhìn thẳng vào sự thật, nhìn thẳng vào khuyết điểm để chuyển bại thành thắng, chịu khó học tập, biết lắng nghe quần chúng và các chuyên gia trí thức, khoa học... Ông đã đề xuất nhiều vấn đề đi trước thời đại về kinh tế tri thức, kinh tế biển, khoa học kỹ thuật công nghệ cao, kinh tế trang trại, chiến lược phát triển con người... Khi Đảng tiến hành đổi mới toàn diện, ông ủng hộ mạnh mẽ. Khi Tổng Bí thư Nguyễn Văn Linh vận động “Học tập, làm theo tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh, ông viết ba chuyên luận góp phần củng cố nền tảng tư tưởng và hành động của Đảng trong thời kỳ mới: *Tư tưởng Hồ Chí Minh và con đường cách mạng Việt Nam; Tư tưởng quân sự Hồ Chí Minh, Thế giới đổi thay, tư tưởng Hồ Chí Minh còn sống mãi*.

Ở chuyên ngành nào thuộc phạm vi mình phụ trách, ông cũng đều có những ý kiến xác đáng, thấu tình đạt lý, như với ngành sử học, ông góp nhiều chính kiến cơ bản về vai trò môn Sử-Địa giúp ích rất lớn về nâng cao tri thức, lòng yêu nước và trách nhiệm với xã hội. Ông tự hỏi: “Minh đã nhiều lần đi trao giải cho các học sinh giỏi Toán, Vật lý nhưng sao không thấy có giải của môn Sử-Địa? Cần nghiên cứu vấn đề này kể cả trong cách dạy và học, cùng với nhiều hình thức sinh động khác”. Về giáo dục và đào tạo, ông nhấn mạnh sứ mệnh “định hướng giá trị về văn hóa, đạo đức, thẩm mỹ và tinh thần có ý nghĩa thúc đẩy sự phát triển tiến bộ của xã hội”... Với giới văn nghệ sỹ, ông cho rằng lời dạy của Hồ Chủ tịch “Không có gì quý hơn độc lập tự do” đã trở thành bản sắc văn hóa của dân tộc, chúng ta nhiều lần bị mất nước nhưng không bao giờ bị mất bản sắc- luôn kiên quyết chiến đấu một cách thông minh để giành độc lập, tự do [dẫn theo Hồ Ngọc Sơn, in trong Sông Lam- Minh Khánh (st&tc) 2012b: 7].

Giá trị đạo đức - “chữ Tâm kia mới bằng ba chữ Tài”

Câu nói nổi tiếng mà thân thiện của người: “Tôi là Võ nhưng lại là Văn”. Tên Văn là bí danh của ông khi ông còn là một thầy giáo trẻ vừa dạy sử vừa đảm trách công tác quân sự của Đảng.

Khi giao quyền cầm quân cho một nhà sử học, một văn nhân (không phải võ tướng) như Võ Nguyên Giáp, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đi một nước cờ cao siêu và đầy mạo hiểm.

Là người tổng chỉ huy quân đội, Võ Nguyên Giáp hiểu rõ hơn ai hết cái giá phải trả của chiến tranh, đạo làm tướng, văn hóa quân sự của người cầm quân- biết đau trước từng vết thương, tiếc từng giọt máu của tướng sỹ.

Chiến thắng bằng mọi giá: Công trình nghiên cứu của sử gia quân sự người Pháp Cecil B. Currey (Nguyễn Văn Sự dịch, Nxb Thế giới phát hành tháng 8-2013) giúp người Việt Nam và bạn bè thế giới hiểu hơn về lịch sử, truyền thống dân tộc Việt Nam và về vị tướng tài ba Võ Nguyên Giáp mà tác giả đánh giá là “Thiên tài quân sự vĩ đại nhất thế kỷ XX và là một trong những vĩ nhân của mọi thời đại”. Tuy nhiên tác giả cũng bày tỏ chính kiến cho rằng Võ Nguyên Giáp đã “*tách rời cảm xúc với những người cấp dưới cho nên chỉ xem họ như những con tốt để mà sử dụng không ngần ngại, bề ngoài lạnh buốt của ông che đậy một tính khí rất nóng nên người Pháp đã miêu tả ông là một núi lửa được tuyết che phủ* [tr.317]. Luận điểm này phản ánh cái nhìn đặc trưng của người phương Tây chỉ trích Võ Nguyên Giáp là tàn nhẫn, bất chấp tổn thất mạng người để đạt đến mục tiêu, qua đó để phủ nhận: “*Một sự coi thường mạng người như thế có lẽ sẽ tạo nên một đối thủ ghê gớm, nhưng nó không tạo nên một thiên tài quân sự... Bất cứ tướng Mỹ nào chịu tổn thất nhiều như thế sẽ không giữ được chức trong vòng ba tuần*” [lời phát biểu của một vị tướng Mỹ-Westmoreland được ghi lại trong các trang báo *The New York Times*, *Los Angeles Times* và *Reuters* nhân lúc Võ Nguyên Giáp qua đời – tháng 10.2013].

Võ Nguyên Giáp - Một cuộc đời (do Nxb Chính trị Quốc gia xuất bản nhân dịp sinh nhật lần thứ 100 của Đại tướng, tháng 8-2013) được Alain Ruscio (Tiến sĩ sử học của Pháp, từng là phóng viên thường trú của báo *L’Humanité* nhiều năm tại Việt Nam)

biên soạn dựa trên nhiều cuộc phỏng vấn giữa giáo sư với Đại tướng Võ Nguyên Giáp từ năm 1979 đến 2008, đã bao quát gần như trọn vẹn cuộc đời vị Tướng tài ba Võ Nguyên Giáp. Tác phẩm đã cung cấp nhiều tư liệu quý giá về Đại tướng như: Khi đương quyền- đỉnh cao nhất là ở cương vị Phó Thủ tướng, ông luôn khuyến khích cấp dưới phát biểu những khó khăn trắc trở và thiếu sót để ông tự xem xét lại công việc hay quyết định do mình đề ra. Đức và tài của ông chinh phục cả những người từng là địch thủ. Sau nhiều năm họ yêu mến và ca ngợi Đại tướng Võ Nguyên Giáp. Bộ Nội vụ Việt Nam đã kính tặng ông câu đối: *“Tâm sáng Đảng tin, đời trường thọ / Trí cao, dân mến, sử lưu danh”*. GS.Vũ Khiêu ca tụng Đại tướng nhân mừng thọ ông 85 tuổi: *“Võ công truyền quốc sử / Văn đức quán nhân tâm”*.

Đáp ứng chuẩn mực một đảng viên của Đảng Cộng sản mà Hồ Chí Minh kỳ vọng

Ông quán triệt tư tưởng đạo đức Hồ Chí Minh, thấm nhuần đạo lý văn hóa truyền thống của dân tộc Việt Nam, là hình mẫu “Bộ đội Cụ Hồ” điển hình cho “một dân tộc gan góc đứng về phe Đồng minh để chống Phát-xít”. Chủ nghĩa nhân đạo của Quân đội nhân dân Việt Nam- sống, chiến đấu hết lòng cho dân tộc và láng giềng, bao dung với kẻ thù, chiến đấu không chỉ vì độc lập của nước mình ...

Sau năm 1975, ông thôi giữ chức Bộ trưởng Quốc phòng, làm Ủy viên Bộ Chính trị, Phó Thủ tướng chuyên trách chỉ đạo về văn hóa, khoa học và các công tác dân số kế hoạch hóa gia đình, ông vẫn điềm niên tự tại với thử thách mới, ông nói trước nhiều người : “Anh Bộ đội Cụ Hồ, nhiệm vụ nào cũng hoàn thành”.

2. Biểu tượng “đại tướng Võ Nguyên Giáp” nhìn từ Việt Nam và nước ngoài

Biểu tượng “đại tướng Võ Nguyên Giáp” cho ta ý nghĩa gì? Đó là một chứng minh thư, hay một hộ chiếu có thể giúp ta nói với người nước ngoài những thông tin về quốc gia, dân tộc mình. Để thế giới đương đại công nhận sự tồn tại và phát triển của dân tộc Việt Nam, chúng ta nêu ra được những tên tuổi đã để lại dấu ấn trên chính trường quốc tế, đi vào huyền thoại: “Hồ Chí Minh- Giáp Giáp!” như một khẩu hiệu hô vang đầy tự hào...

Biểu tượng của sự hoàn mỹ tài - đức

Tại Hong Kong, tạp chí *Thời đại* (số tháng 5/1972) dẫn đánh giá của người Pháp, gọi Võ Nguyên Giáp là “núi lửa phủ tuyết trắng”, miêu tả ông là một kỳ tài quân sự, bên ngoài phẳng lặng nhưng nội tâm sục sôi. Ngay sau khi Võ Nguyên Giáp qua đời (4.10.2013), tờ *Thương báo* đã dành 2/3 trang thời sự quốc tế đăng bài viết về Đại tướng Võ Nguyên Giáp. Với tiêu đề “Danh tướng chống Pháp, chống Mỹ của Việt Nam Võ Nguyên Giáp, người mà kẻ địch cũng phải kính trọng đã từ trần, hưởng thọ 102 tuổi”. Các tờ báo lớn của Trung Quốc như *Nhân dân nhật báo*, *mạng Tân Hoa*, *Bưu điện Hoa Nam*, *mạng Hoàn Cầu*, *mạng Phương Hoàng*, và *Đài truyền hình trung ương CCTV*... đã hết lời ca ngợi chiến công đánh thắng quân đội Pháp và cuộc đời đầy sôi động của Đại tướng.

101 tuổi thọ, 71 tuổi Đảng, cuộc đời Đại tướng Võ Nguyên Giáp thật viên mãn.

Không chỉ được sùng bái về tài năng quân sự, Đại tướng Võ Nguyên Giáp còn được ca ngợi về những cống hiến lớn trên mặt trận văn hóa- tư tưởng và một số lĩnh vực khác như âm nhạc (chơi đàn), viết lách (làm thơ, làm báo) và nhiếp ảnh... như một biểu tượng của tính nhân văn cao đẹp trong văn hóa quân sự của một quân đội cách mạng kiểu mới, là truyền thống văn hóa giàu tình người của nền văn hóa Việt Nam. Vừa dạy học, vừa làm báo, vừa viết văn, vừa làm chính trị, vừa làm quân sự, ... rồi làm văn hóa, dường như bao nhiêu tài năng quy tụ về một con người Võ Nguyên Giáp.

Nhà báo- nhà sử học Bernard Fall trong tác phẩm *Võ Nguyên Giáp con người và huyền thoại* (Võ Nguyên Giáp - Man and Myth, New York, F.P.Publishers, 1962) đã đánh giá: “Trong một tương lai có thể thấy trước, phương Tây chưa thể đào tạo được một vị tướng nào sánh kịp Võ Nguyên Giáp” [dẫn theo Hồ Ngọc Sơn, in trong Sông Lam- Minh Khánh (st&tc) 2012b: 7].

Khi được tiếp chuyện với ông, Peer Macdonald - vị tướng, nhà nghiên cứu lịch sử quân sự người Anh, tác giả cuốn *Võ Nguyên Giáp - một sự đánh giá* (Võ Nguyên Giáp - an assessment, 1972) đã viết: “Về nhiều mặt, ông là người tổ chức hàng đầu của toàn thể dân tộc”.

Trường Đại học Tổng hợp Can-cút-ta- đại học lớn nhất và lâu đời nhất của Ấn Độ (thành lập từ năm 1875) đã trao bằng Tiến sỹ danh dự về văn học cho Đại tướng Võ Nguyên Giáp. Qua các tác phẩm của Đại tướng Võ Nguyên Giáp như *Những năm tháng không thể quên*, *Chiến tranh nhân dân và quân đội nhân dân*, ngài Thủ hiến bang Tây Ben-gan ca ngợi ông là một trong những kiến trúc sư nước Việt Nam mới, là một con người đã thực hiện sự kết hợp hiếm có giữa sự dũng cảm về quân sự, minh mẫn về chính trị, sắc sảo về hành chính và tài năng văn học...”.

Hình ảnh Võ Nguyên Giáp cho thấy một sự hiếm có khi kết hợp hai trong cùng một con người: người dạy lịch sử và người làm nên lịch sử.

Biểu tượng của sự sùng bái, thần thánh hóa

Người Việt Nam nhìn về Võ Nguyên Giáp thường nhìn bằng cái nhìn sùng bái cá nhân, sùng bái quyền lực. Danh xưng Võ Nguyên Giáp luôn được nhắc kèm với chức danh Đại tướng. Khái niệm Đại tướng khi nhắc đến ở Việt Nam, người ta thường nghĩ ngay đến Võ Nguyên Giáp.

Hãng thông tấn quốc gia Algeria (APS) ca ngợi Võ Nguyên Giáp là "vị tướng huyền thoại", người "anh hùng của dân tộc Việt Nam." Trong con mắt của giới báo chí Algeria, Đại tướng Võ Nguyên Giáp là "kiến trúc sư thắng lợi của Việt Nam" trong hai cuộc kháng chiến chống Pháp và Mỹ (báo *Liberté*), "người anh hùng của nền độc lập Việt Nam và chiến lược gia trận Điện Biên Phủ" (*El Watan*), người khiến quân Pháp "thua đậm" ở Điện Biên Phủ (*El Moudjahid*), một "chiến lược gia quân sự ngoại hạng" (*L'Expression*), "một trong những chiến lược gia quân sự quan trọng nhất trong lịch sử mà các tướng Pháp và Mỹ cũng phải thừa nhận" (*Liberté*). Dự luận Algeria coi Đại tướng Võ Nguyên Giáp là "một người bạn lớn của nhân dân Algeria" (theo APS), người

đã "làm rạng danh cuộc đấu tranh của các dân tộc chống thực dân và ách thống trị của nước ngoài" (*L'Expression*), "đi vào lịch sử quân sự và các công trình nghiên cứu quân sự và chiến lược của thế giới (*Le Temps d'Algérie*) và là người "được tất cả nể trọng, kể cả các địch thủ của ông" (*Horizons*). "Đại tướng Võ Nguyên Giáp là một trong những gương mặt chính trị vĩ đại cuối cùng của thế kỷ 20. Cha đẻ của nền độc lập cùng với Hồ Chí Minh, vị anh hùng của chiến dịch Điện Biên Phủ, Bộ trưởng Quốc phòng thời chiến tranh, ông là vị tướng duy nhất có thể tự hào cùng lúc chiến thắng quân đội Pháp và Mỹ." Tác giả Philippe Paquet đã viết như vậy trong bài báo đăng trên tờ *La Libre* (Tự do) của Bỉ số ra ngày 5/10 sau khi Đại tướng Võ Nguyên Giáp qua đời. Trong bài báo, tác giả điểm lại những nét chính trong cuộc đời của Đại tướng Võ Nguyên Giáp: Là học sinh trường trung học Pháp Albert Sarraut, sau đó là sinh viên Đại học Đông Dương, ông rất giỏi tiếng Pháp nhưng sớm bộc lộ lòng căm ghét chủ nghĩa thực dân. Sau khi gia nhập Đảng Cộng sản và được cử sang Trung Quốc học tập, ông trở về nước và thể hiện sự tự tin và sắc bén trong các cuộc đàm phán với Tướng Salan. Nhà báo Philippe Paquet nhấn mạnh: "Mọi người đều biết chính trong lòng chảo Điện Biên Phủ, số phận của Pháp ở Đông Dương đã bị quyết định vào tháng 5 năm 1954" và khẳng định "chính tướng Giáp là người lật đổ chế độ nguy quyền Nam Việt Nam do Mỹ bảo trợ để thống nhất đất nước"...

GS Vũ Khiêu- đại diện Viện Nghiên cứu chủ nghĩa Mác-Lênin và Tư tưởng Hồ Chí Minh đã phóng tác câu đối mừng thọ ông: "*Võ công truyền quốc sử/ Văn đức quán nhân tâm*".

Nữ văn sỹ Mỹ- Lady Borton, người từng dịch ba hồi ức của Đại tướng Võ Nguyên Giáp sang tiếng Anh phát biểu tại lễ dâng kiếm và trồng đồng cho Đại tướng Võ Nguyên Giáp: "Ở Trung Quốc thì tôi không biết, nhưng những nơi khác thì tôi chưa thấy! Làm gì có một đại tướng nào như thế để nhân dân dâng kiếm? Chỉ có một tướng Giáp thôi!".

Đại bách khoa toàn thư của Pháp (1987) định nghĩa về Tổng tư lệnh Võ Nguyên Giáp là "nhà chính trị đi trước nhà quân sự". Người Việt Nam dễ hiểu đó là một cách nói lên sự thâm nhuần của Võ Nguyên Giáp về một điểm cơ bản của tư tưởng quân sự Hồ Chí Minh về mối quan hệ giữa chính trị và quân sự, nhân dân và quân đội, tinh thần chiến đấu và trang bị kỹ thuật- "người trước- súng sau". Hầu hết cán bộ nòng cốt của Cách mạng Việt Nam đều bắt đầu sự nghiệp bằng hoạt động chính trị và sau đó chuyển sang hoạt động quân sự cũng nhằm mục tiêu chính trị. Võ Nguyên Giáp là một trường hợp điển hình.

Nhà thơ Trần Đăng Khoa² có kể một lần nghe già làng chỉ lên núi Mường Phăng một dải rừng nguyên sinh xanh um giữa mênh mông đồi trọc khi rừng ở Điện Biên đã bị phá do đốt nương, gọi là "Rừng Đại tướng". Người dân tộc xem đây như một ngôi đền thiêng, dù đời sống còn đói cơm, thiếu mặc, nhưng họ vẫn nâng niu gìn giữ nó.

Trên phương diện sáng tác nghệ thuật và viết báo, Đại tướng Võ Nguyên Giáp được cho là nhờ thiên tài bẩm sinh mà đã đánh thắng quân đội Pháp với vũ khí và chiến thuật của thời đại Thế chiến II. Cũng với con người đó, vũ khí đó, mà quân Pháp đã

² In trong [Sông Lam- Minh Khánh (st&tc) 2012b: 134-135].

chiến thắng các nhà quân sự lừng danh của Hitler nhưng lại thua tài điều binh của Võ Nguyên Giáp. So với các loại hình nghệ thuật khác như điện ảnh, âm nhạc, điêu khắc thì hình ảnh Đại tướng Võ Nguyên Giáp trong văn học chưa được khai thác nhiều. Nhà thơ Anh Ngọc với bài thơ *Vị tướng già* viết từ năm 1994 thì hình ảnh Đại tướng Võ Nguyên Giáp khi đã về tuổi xế chiều bỗng hiện lên lẫm liệt, hiền hòa như cây lá nhưng lẫm liệt trong lòng mọi vui buồn, hi vọng ái ố, “chậm rãi lần theo dấu gầy” - là một sự đối lập hóa hai chân dung của một con người - một tướng lĩnh xông pha trận mạc thời trẻ và một con người bình thường trong cuộc sống ở cuối dốc cuộc đời. Thiếu tướng, nhà văn Hồ Phương có *Những cánh rừng lá đỏ* - viết về chiến dịch biên giới 1950, đạt giải thưởng Hồ Chí Minh về văn học nghệ thuật năm 2012, trong đó có khắc họa hình ảnh Đại tướng Võ Nguyên Giáp. Nhà văn Hữu Mai cũng cho ra đời cuốn tiểu thuyết lịch sử đầu tiên về Đại tướng Võ Nguyên Giáp mang tên *Không phải huyền thoại*. Người đọc từng biết đến hình mẫu Võ Nguyên Giáp qua những văn bản lịch sử, những hồi ký và những thước phim tư liệu. Song phải đến *Không phải huyền thoại*, chân dung Võ Nguyên Giáp mới hiện lên như một nhân vật văn học đúng nghĩa, với những ưu tư và trách nhiệm của một con người được lịch sử chọn. Trong lời giới thiệu cuốn sách có viết: “Chiến tranh với những thắng trận thường tạo nên những huyền thoại. Nhưng nhà văn Hữu Mai với mối quan hệ đặc biệt với nhân vật của mình, đã có cuộc hành trình trên trang giấy để tìm ra đâu là khía cạnh phi thường của một con người giữa quan hệ với muôn người, những ảnh hưởng đến sinh mệnh và cục diện chiến cuộc, đâu là khía cạnh chân thực của những nét ngoại cỡ của tâm vóc lịch sử”.

Tuy nhiên, trên phương diện nghiên cứu khoa học thì trái lại, các nhà quân sự học Việt Nam ở hải ngoại cũng đồng quan điểm với các sử gia phương Tây cho rằng Võ Nguyên Giáp không thể nào là một thiên tài quân sự lỗi lạc theo kiểu thần tượng hóa như một số báo chí ca tụng mà chỉ là một con người thực, thức thời thành hào kiệt. Điển hình là sách *Chuyện nước non đau lòng tới ngàn năm* của Bùi Anh Trinh, do Làng Văn xb năm 2008; Quyển thượng, từ trang 520 đến trang 531 có ghi: “*Nhà quân sự Võ Nguyên Giáp, nhà giáo dục sử Võ Nguyên Giáp chính thức được xem là dân nhà binh khi ông vừa làm thông dịch, vừa làm huấn luyện viên cho khoảng 100 tay súng thuộc đội Vũ trang tuyên truyền Giải phóng*”. *Đại tướng Võ Nguyên Giáp: Tư lệnh của các Tư lệnh, Chính ủy của các Chính ủy* do Vũ Trọng Đại chủ biên (Nxb Thế giới và Thái Hà Book ấn hành, tháng 10-2013) tập hợp 100 sự kiện tiêu biểu về cuộc đời và sự nghiệp của Đại tướng Võ Nguyên Giáp, qua đó khắc họa rõ nét chân dung của vị Tổng Tư lệnh văn võ toàn tài, cũng như cuộc sống đời thường của ông. *Đại tướng Võ Nguyên Giáp: Tư lệnh của các Tư lệnh, Chính ủy của các Chính ủy*: Sách tập hợp 100 sự kiện tiêu biểu về cuộc đời và sự nghiệp của Đại tướng Võ Nguyên Giáp, qua đó khắc họa rõ nét chân dung của vị Tổng Tư lệnh văn võ toàn tài, cũng như cuộc sống đời thường của ông. Sách do Vũ Trọng Đại chủ biên và viết lời dẫn nhập, NXB Thế giới và Thái Hà Book ấn hành, tháng 10-2013.

Biểu tượng “Đại tướng của hòa bình”

Sinh thời Võ Nguyên Giáp đã viết tổng cộng trên 12 quyển hồi ký bằng tiếng Việt: *Vấn đề dân cày* (đồng tác giả với Trường Chinh, 1938); *Đội quân giải phóng* (1950); *Chiến tranh giải phóng và quân đội nhân dân, ba giai đoạn chiến lược* (1950); *Từ nhân dân mà ra* (1964); *Đường tới Điện Biên Phủ* (?); *Điện Biên Phủ, điểm hẹn lịch sử* (1964), *Những năm tháng không thể nào quên* (1970); *Vũ trang quần chúng cách mạng, xây dựng quân đội nhân dân* (1972); *Chiến đấu trong vòng vây* (1995); *Chiến tranh giải phóng dân tộc và chiến tranh bảo vệ Tổ quốc* (1979); *Tổng hành dinh trong mùa xuân đại thắng* (2000); *Tư tưởng Hồ Chí Minh và con đường cách mạng Việt Nam* (2000)... Và, ba quyển hồi ký bằng tiếng Anh do Nxb Thế giới ấn hành: *Unforgettable Days* (2003); *Dien Bien Phu* (2004); *Fighting under Siege* (2004).

Nhìn chung trong các trang hồi ký tự thuật, chính bản thân của Võ Nguyên Giáp tỏ ra cực kỳ khiêm tốn, luôn luôn nhấn mạnh rằng chiến công mà người ta ca ngợi ông đó là chiến công của toàn quân và dân Việt Nam. Sau khi xảy ra chiến tranh giữa Trung Quốc và Việt Nam vào năm 1979 thì Trung Quốc cho bạch hóa các tài liệu mật về thông tin cả hai trận Cao Bằng và Điện Biên Phủ đều không phải do Võ Nguyên Giáp chỉ huy. Vì vậy Võ Nguyên Giáp mới cho ra quyển hồi ký *Đường Tới Điện Biên Phủ* để giải thích về các tài liệu do Trung Quốc công bố. Rồi sau lại viết quyển *Điện Biên Phủ, điểm hẹn lịch sử*, qua hai tác phẩm này, các sử gia có dịp đánh giá một cách khách quan hơn (không tán tụng cảm tính) khả năng quân sự của Đại tướng Võ Nguyên Giáp.

Một người “chưa hề đọc một cuốn sách giáo khoa quân sự nào, dù đó là sách dành cho cấp tiểu đội trưởng”³ đã đánh bại kẻ địch và để lại cho chúng một sự tiếc nuối muôn măn.

Giáo sư lịch sử quân sự Mỹ- Cecil B.Currey trong cuốn sách *Chiến thắng bằng mọi giá* (Nxb Brassey-USA, 1997) đánh giá: “Trong suốt thời gian ở cương vị chỉ huy, ông (Đại tướng Võ Nguyên Giáp) đã trở thành một huyền thoại và hơn nữa, một thiên tài quân sự vĩ đại nhất của thế kỷ XX... Không chỉ bởi sự tao nhã, tài ba về mặt chiến lược. Không chỉ vì ông đã dẫn dắt, phát huy đến cao độ tinh thần dũng cảm của quân đội... Không chỉ do khả năng thu phục nhân tâm... mà còn bởi ông đã sáng tạo ra một kiểu chiến thuật (cách đánh) mà cả người Pháp và người Mỹ đều không thể thắng được”⁴. Vậy kiểu chiến thuật (cách đánh) của ông là gì? Đó là chiến thuật 1- Chiến tranh nhân dân... 2- Tính linh hoạt của người Việt... gây nên cái “không thể thắng” cho kẻ địch. Tổng tư lệnh lực lượng Mỹ trên chiến trường Việt Nam (1964-1968), W.Westmoreland thừa nhận: “Ông Giáp có tất cả đức tính của một thống soái quân sự lớn, đó là sự quả đoán, tính kiên quyết, sức mạnh tinh thần, khả năng tập trung suy nghĩ và hành động, trí thông minh”.

Truyền thống quân sự Việt Nam là “lấy nhỏ đánh lớn”, “lấy đoản binh mà chế trường trận” (Trần Hưng Đạo); “lấy yếu chống mạnh, lấy ít địch nhiều” (Nguyễn Trãi). Nghệ thuật linh hoạt giành thế chủ động đối với kẻ mạnh, kiên quyết tiến công nhưng

³ Hà Trang, [in trong Sông Lam- Minh Khánh (st&tc) 2012b: 78]

⁴ Hà Trang, sđd, tr.78

biết kết hợp bảo toàn lực lượng để tiết kiệm sức quân, tiết kiệm sức dân, trường kỳ kháng chiến. Đó là nét văn hóa quân sự độc đáo của Việt Nam thể hiện qua tài cầm quân của Võ Nguyên Giáp.

Dân tộc Việt Nam tự ngàn năm luôn đối mặt với những kẻ xâm lược hung bạo và hùng mạnh nhất: Trung Quốc, Mông Cổ, Nhật Bản và Pháp, Mỹ... và đáng tự hào là mỗi thời đại, đều có ... “tuy mạnh yếu tùy lúc khác nhau, nhưng hào kiệt đời nào cũng có” (Nguyễn Trãi- *Bình Ngô đại cáo*).

Dương Trung Quốc thuật⁵ cuộc hội ngộ giữa Đại tướng Võ Nguyên Giáp và cựu Bộ trưởng Quốc phòng Mỹ Robert Mc Namara vào năm 1995 và 1997 tại Hà Nội, trong một tình huống thú vị: khi ngài Mc Namara tập thể dục buổi sáng bằng môn chạy bộ thì Đại tướng đang ngồi thiền... sự đối lập giữa hai phong thái của hai nền quân sự: Một bên là quân đội Mỹ lấy sức mạnh công nghệ mà nổi trội là tính cơ động, còn một bên là lực lượng vũ trang Việt Nam thì đặt sức mạnh ở sự kiên trì của cả một dân tộc chấp nhận mọi hy sinh nhưng không khi nào từ bỏ mục tiêu cuối cùng. Ngài Mc Namara hỏi Đại tướng rằng phía Việt Nam có bị choáng ngợp trước sức mạnh của công nghệ chiến tranh tối tân của Hoa Kỳ không và thứ vũ khí nào là đáng sợ nhất? Đại tướng nói rằng trong từ điển của quân đội Việt Nam không có từ sợ, Mỹ đúng là có lực lượng cơ động mạnh, di chuyển rất nhanh từ điểm này đến điểm khác nhưng ở đâu quân Mỹ đặt chân tới thì tại đó đã có lực lượng của người Việt Nam chờ sẵn, chiến tranh nhân dân là lực lượng cơ động vô địch.

Đại tướng Võ Nguyên Giáp quan niệm lịch sử là tri thức tạo nên tư cách của một con người có ý thức về xã hội. Năm 1998, khi tiếp con trai cố Tổng thống J.Kennedy, Đại tướng Võ Nguyên Giáp đã dành nhiều thời gian nói về mối quan hệ Việt-Mỹ khi còn là đồng minh chống phát-xít Nhật. Ông còn nói về những mối giao lưu đầu tiên trong lịch sử giữa hai xứ sở cách nhau một đại dương, vị Tổng thống từng khởi thảo Tuyên ngôn Độc lập Mỹ đã say mê các giống lúa ở Đàng Trong của Đại Việt. Trong suy nghĩ của Đại tướng, quan hệ giữa hai nước không chỉ có những trang sử đen tối của chiến tranh và trang sử được viết tiếp phải là những trang sử tốt đẹp như một thời là Đồng minh cùng chung sức đánh phát xít mà chính ông là người trong cuộc.

Daniel Roussel đến Việt Nam lần đầu tiên năm 1980 với tư cách là phóng viên thường trú của báo Nhân đạo (Pháp) đã gặp Đại tướng. Đại tướng trách Daniel Roussel rằng các nhà báo thường đặt câu hỏi về chiến tranh nhưng thực ra ông là con người yêu hòa bình, ông đấu tranh là để bảo vệ độc lập, tự do cho dân tộc Việt Nam. Daniel Roussel nhận xét: “Tướng Giáp là một nhân chứng quan trọng của lịch sử đương đại, không chỉ của Việt Nam mà còn của thế giới... không bị hình ảnh của một anh hùng quốc gia, một nhà chiến lược quân sự có tầm vóc che khuất, ông luôn tỏ ra là một con người rất đời bình thường”⁶.

Điều này đã được kiểm chứng qua lời nhận định của nhà sử học Pháp Pi-e Risa Phêray: “Theo chúng tôi chìa khóa mở cửa thắng lợi của Việt Nam là bởi tư tưởng lấy

⁵ In trong [Nguyễn Thái Anh (tc) 2012: 56-57].

⁶ Quan Hưng, in trong [Sông Lam- Minh Khánh (st&tc) 2012a: 25-28].

nhỏ thắng lớn, bởi nền văn hóa Việt Nam, bởi tư chất Việt Nam (la Vienamité)” [in trong Đỗ Tất Thắng (st) 2005: 999].

KẾT LUẬN

Tóm lại, có hai loại quan điểm dường như trái chiều khi nhận định về Võ Nguyên Giáp: Thứ nhất thần thánh hóa đối tượng như một “thiên tài bẩm sinh” được thiên mệnh sắp đặt trước cho vai trò lịch sử giải phóng Việt Nam thế kỷ XX. Quan điểm này dường như không phù hợp với học thuyết Duy vật biện chứng mặc dù rất nhiều chủ nhân của những quan điểm trên đều là tín đồ của Chủ nghĩa Mác-Lênin và tư tưởng Hồ Chí Minh. Thứ nhì đi tìm cái nhìn khách quan hơn khi phân xét một nhân vật vĩ đại cũng chỉ là một con người có xuất thân bình thường như bao nhiêu người khác, chính nhân tố thời đại và khả năng ứng xử hợp thời mới làm nên tên tuổi vĩ đại. Tuy nhiên loại quan điểm này cũng có phần cực đoan khi phủ nhận đối tượng bằng những thiên kiến chính trị đối lập.

Dưới cái nhìn khách quan và hệ thống hơn về Võ Nguyên Giáp với tư cách là một kiểu mẫu/hình mẫu văn hóa, bản thân cuộc đời và thời đại của Đại tướng đã tự phát biểu về mình, như lẽ tất nhiên vốn có... Chính thời đại Hồ Chí Minh đã sản sinh ra con người kiểu mẫu Võ Nguyên Giáp...

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đỗ Tất Thắng (st) 2005: *Đại tướng Võ Nguyên Giáp với cuộc kháng chiến chống Mỹ, cứu nước*, Nxb Quân đội nhân dân, H.
2. Nguyễn Thái Anh (tc) 2012: *Đại tướng Võ Nguyên Giáp qua góc nhìn của trí thức và văn nghệ sỹ*, Nxb Thanh niên, TpHCM
3. Sông Lam- Minh Khánh (st&tc) 2012a: *Đại tướng Võ Nguyên Giáp một trí tuệ thuyết phục*, Nxb Thanh niên, TpHCM
4. Sông Lam- Minh Khánh (st&tc) 2012b: *Đại tướng Võ Nguyên Giáp qua góc nhìn báo chí*, Nxb Thanh niên, TpHCM